

فصلنامه علمی - پژوهشی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۴، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۷، صفحات ۱۵۱-۱۳۳

تبیین اهداف راهبردی و سیاست‌های مدیریت تنوع قومی در جمهوری اسلامی ایران

حمید هوشنگی^۱

استادیار علوم سیاسی دانشگاه امام صادق (ع)

حسین اصلی پور

استادیار مدیریت دولتی دانشگاه علامه طباطبائی

(تاریخ دریافت: ۹۷/۵/۲۱ - تاریخ پذیرش: ۹۷/۷/۳۰)

چکیده

امروزه بیشتر کشورهای جهان از لحاظ ترکیب گروه‌های زبانی، مذهبی و قومی در وضعیت ناهمگن و متنوعی به سر می‌برند. عدم تجانس حاصل از تنوع قومی در کشورها سؤالات اساسی را درباره نحوه پاسخگویی به مسائل ناشی از این تنوع و سیاست‌گذاری قومی مناسب مطرح ساخته است. کشور ایران نیز از جمله کشورهایی به شمار می‌رود که همواره تنوع قومی داشته و سیاست قومی گوناگونی را در دوره‌های مختلف تجربه کرده است. بررسی تاریخچه تنوع قومی در ایران به‌ویژه در دوره معاصر نشان می‌دهد این مسئله یکی از بسترهای بهره‌گیری نخبگان قومی و کشورهای معارض برای فشار به حکومت‌های ایران در دوره معاصر بوده و هست. این مقاله تلاش دارد با بهره‌گیری از مدل سیاست‌گذاری عمومی بروس اسمیت و به کارگیری رویکرد کیفی پژوهش مبتنی بر روش تحقیق تحلیل مضمون، مسئله تنوع قومی و سیاست‌های جاری مرتبط با آن در نظام جمهوری اسلامی ایران را بررسی نماید. نتایج کدگذاری‌های کیفی انجام شده بیانگر آن است که سیاست‌های عمومی نظیر تمرکززدایی در سیاست‌گذاری، کادرسازی از میان اقوام، تقویت نظارت بر دستگاه‌های متولی و اعمال تبعیض مثبت به نفع اقوام در بهبود آسیب‌های وضع موجود و تحقق اهداف راهبردی مدیریت تنوع قومی به ویژه محتوای اسناد بالادستی و قانون اساسی کشور تأثیرگذار است.

واژگان کلیدی: سیاست‌گذاری، خط‌مشی عمومی، تنوع قومی، مدیریت دولتی، تحلیل مضمون.

مقدمه

تنوع قومی پدیده‌ای عام و جهانشمول است. امروزه بیشتر کشورهای جهان از لحاظ ترکیب گروه‌های زبانی، مذهبی و قومی در وضعیت ناهمگن و متنوعی به سر می‌برند و تنها در ۱۴ کشور جهان اقلیت قابل توجهی وجود ندارد و در این میان فقط ۴ درصد جمعیت جهان در کشورهایی زندگی می‌کنند که تنها دارای یک گروه قومی هستند (Brown, 1993: 43). عدم تجانس حاصل از تنوع قومی در کشورها سؤالات اساسی را درباره نحوه پاسخگویی به مسائل ناشی از این تنوع و سیاستگذاری قومی مناسب مطرح ساخته است. ایران نیز از جمله کشورهایی به شمار می‌رود که همواره تنوع قومی داشته و سیاست قومی گوناگونی را در دوره‌های مختلف تجربه کرده است. رویکرد رهبران انقلاب و اسناد بالادستی، از جمله قانون اساسی و سیاست‌های کلان نظام، که همگی برگرفته از مبانی دینی و ملی هستند، نشان می‌دهد تنوع قومی در ایران در قالب فرصت معرفی شده است که اگر برنامه‌ریزی متناسب با شرایط عمومی و بین‌المللی کشور برای آن انجام شود، می‌تواند باعث بالندگی فرهنگ کشور و توسعه همه‌جانبه گردد. از سوی دیگر، بررسی تاریخچه تنوع قومی در ایران به‌ویژه در دوره معاصر نشان می‌دهد مسئله تنوع قومی یکی از بسترهای بهره‌گیری نخبگان قومی و کشورهای معارض برای فشار به حکومت‌های ایران در دوره معاصر بوده و هست. هرچند بروز بحران‌های قومی در ایران متأثر از عوامل دیگری مانند سیاست‌های دولت‌ها به‌ویژه روند مدرن‌سازی دوره پهلوی، توسعه نامتوازن و نابرابری‌های منطقه‌ای و بالتبع احساس محرومیت و تبعیض در گروه‌های قومی است، اما در سال‌های اخیر تمرکز کشورهای معارض بر مباحث قومی ایران در قالب حمایت از عناصر و گروه‌های ناسیونالیست قومی، راه‌اندازی شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنتی با هدف تأثیرگذاری بر اقوام ایرانی و طرح مباحث حقوق بشری در حوزه اقوام نشان از اهمیت این موضوع برای آنان برای مقابله با جمهوری اسلامی ایران دارد. بنابراین تدوین سیاست قومی متناسب، به روز و کارآمد، علاوه بر فراهم ساختن امکان بهره‌گیری از فرصت تنوع اقوام برای توسعه همه‌جانبه کشور، هرگونه آسیب و تهدید ناشی از برنامه‌ها، سیاست‌ها و عملکرد دولت، نخبگان و دولت‌های خارجی برای وحدت و همبستگی ملی را به حداقل خواهد رساند. بر این اساس، اولاً سیاستگذاری تنوع قومی امری ضروری است و ثانیاً در فرآیند سیاستگذاری نمی‌توان از الگویی کاملاً منطبق بر الگوهای رایج سیاست قومی در کشورهای دیگر استفاده نمود بلکه لازم است با بهره‌گیری از تجربیات سازنده و مثبت سایر کشورها در مدیریت تنوعات از یکسو و شناخت واقعیات فرهنگی و اجتماعی، پیشینه تاریخی ایران و تنوع قومی از سوی دیگر، سیاستی متناسب با اقتضانات فرهنگی، تاریخی، سیاسی و ایدئولوژیکی جمهوری اسلامی ایران طراحی نمود. در مجموع این مقاله تلاش دارد با بهره‌گیری از مدل سیاستگذاری عمومی بروس اسمیت، مسئله تنوع قومی در

نظام جمهوری اسلامی ایران را بررسی نماید و سیاست‌های متناسب را پیشنهاد دهد تا در نهایت از فرصت‌ها به‌طور حداکثری بهره‌برداری و زمینه‌ها و بسترهای بروز بحران‌ها و منازعات قوم پایه به حداقل برسد و هویت و همبستگی ملی تقویت گردد. بالطبع پرداختن به همه حوزه‌های قابل طرح در سیاستگذاری تنوع قومی در قالب یک مقاله امکان‌پذیر نخواهد بود بنابراین این تحقیق فقط بر حوزه مدیریتی و مقوله سیاستگذاری تمرکز نموده است. پژوهش حاضر در تلاش است تا به سه سؤال زیر پاسخ دهد: اولاً مسائل مرتبط با مدیریت تنوع قومی در جمهوری اسلامی ایران کدامند؟ ثانیاً آسیب‌های سیاست‌های عمومی موجود به منظور مدیریت تنوع قومی در جمهوری اسلامی ایران چیست؟ و نهایتاً چشم‌انداز و اهداف راهبردی مدیریتی کشور برای مدیریت تنوع قومی کدام است؟

چارچوب نظری

مفهوم سیاستگذاری یک مفهوم پیچیده و مرتبط با سایر حوزه‌های علوم اجتماعی و علوم سیاسی است. سیاستگذاری یک فرآیند یا مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و تصمیم‌های دولتی است که با هدف حل یک مسئله عموماً اجتماعی طراحی شده است (ملک محمدی، ۱۳۸۳: ۲۰) که تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم بر زندگی شهروندان دارد (Peters, 2004: 21). هرچند عنوان سیاستگذاری اصطلاحی عام است که علاوه بر دولت و بخش عمومی در خصوص سازمان‌ها، نهادهای بخش خصوصی و حتی اشخاص حقیقی استفاده می‌شود (قلی‌پور و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۳). از سوی دیگر بر تصمیمات سیاسی برای اجرای طرح‌هایی به منظور دستیابی به اهداف اجتماعی در تعریف سیاستگذاری تأکید شده است (Cochran & Malone, 1995: 36). در واقع سیاستگذاری هدفی جز پاسخگویی به مسائل اجتماعی و عمومی ندارد. در مجموع می‌توان گفت سیاستگذاری تصمیمات سیاسی است که دولت در جهت اجرا گذاشتن برنامه‌هایی برای نیل به اهداف اجتماعی اتخاذ می‌کند (Birkland, 2005: 21). بر این اساس، سیاستگذاری یک مقوله چندساحتی و ارزش‌مدارانه است که از فرهنگ و جامعه‌ای به فرهنگ و جامعه‌ای دیگر متفاوت خواهد بود و نظام ارزشی حاکم بر هر نظام سیاسی و جامعه‌ای نقش تعیین‌کننده‌ای در سیاستگذاری خواهد داشت (اشتریان، ۱۳۸۶: ۱۶). خط‌مشی‌گذاری اساساً یک مقوله «مسئله-محور» است. به عبارت بهتر خط‌مشی‌گذاری یک رشته کاملاً هدفمند است و هدف در آن «حل مسئله» می‌باشد. (Hawlett and Ramesh, 2009: 4) منظور آن است که «خط‌مشی» از جنس «راه‌حل» بوده که در پاسخ به مسائل عمومی جامعه با هدف تأمین «مصلحت عامه» اتخاذ می‌شود. درک مفهوم خط‌مشی‌گذاری از این منظر ساده‌تر است چرا که نقطه آغاز در تعریف خط‌مشی‌گذاری را «مسئله عمومی» قلمداد می‌کند. برای نیل به سیاستگذاری با این ویژگی‌ها، مدل‌های مختلفی را

ارائه نموده‌اند. تامس دای^۱ معتقد است این مدل‌ها رقیب هم نیستند که یکی از آن‌ها را بتوان به عنوان بهترین مدل انتخاب نمود بلکه هر یک از این مدل‌ها از زاویه خاصی به مسائل توجه دارند و به ما در درک چیزهای متفاوت درباره سیاستگذاری یاری می‌رسانند (دای، ۱۳۸۷: ۴۵). در واقع، هر یک از مدل‌ها دیدگاه مشخصی را درباره مسائل مختلف ارائه می‌نمایند و ما را قادر می‌سازند که مسائل را به بهترین وجه تجزیه و تحلیل نمائیم (الوانی و دیگران، ۱۳۸۷: ۱۹). برخی از محققان نیز معتقدند تفاوت این مدل‌ها در سطح تحلیل است. به عبارت دیگر، برخی از مدل‌ها دارای سطح تحلیل کلان‌تر و برخی سطح تحلیل خردترند (اصلی‌پور و دیگران، ۱۳۹۴: ۲۴۹). بنابراین انتخاب مدل سیاستگذاری ارتباط مستقیمی به موضوع سیاستگذاری دارد. مدل‌های مطرح‌شده برای سیاستگذاری متعدد است جدول زیر مروری مختصر بر مهم‌ترین مدل‌های مربوط دارد:

جدول ۱- مدل‌های متعارف سیاستگذاری عمومی

عنوان مدل	تعریف از سیاست (خط‌مشی)	نظریه‌پردازان
نهادی	برون‌داد کارکردی سازمان عمومی	استروم ^۲
عقلایی	انتخاب بهترین راه حل در راستای کسب حداکثر سود اجتماعی	متعداد
گروهی	تعادل و موازنه گروه‌ها	ترومن ^۳
انتخاب عمومی	تصمیم‌گیری جمعی و اقتصادی ذی‌نفعان	تای‌بوت ^۴
نظریه بازی	انتخاب عقلانی در موقعیت رقابتی	نیومن ^۵
سیستمی	برون‌داد نظام و خرده نظام‌های سیاسی	برتالنفی و بولدینگ ^۶
فرآیندی	سلسله مراحل معین و متوالی اخذ تصمیم	جونز و لاسول ^۷
رضایت‌بخش	اولین گزینه رضایت‌بخش ذی‌نفعان	مارچ و سایمون ^۸
جزئی - تدریجی	اعمال تغییرات جزئی در خط‌مشی قبلی	لیندبلوم ^۹
جریان‌ها و دریچه‌ها	برخورد اتفاقی افراد، مسائل، راه حل‌ها و فرصت‌های انتخاب آن‌ها	ویت و واینر ^{۱۰}
آشوب	بی‌نظمی‌های سازمان‌یافته در نظرات ذی‌نفعان و تصمیمات سازمان‌ها	کوهن، مارچ و اولسن ^{۱۱}

- 1- Thomas R. Dye
- 2- Ostrom
- 3- Truman
- 4- Tiebout
- 5- Neumann
- 6- Bertalanffy & Boulding
- 7- Jones & Lasswell
- 8- March & Simon
- 9- Lindblom
- 10- Veit & Weiner
- 11- Cohen, March & Olsen

پژوهش حاضر مدل فرآیندی را به عنوان چارچوب نظری تدوین سیاست‌های تنوع قومی کشور مد نظر دارد. مدل مذکور علاوه بر برخورداری از جنبه عملیاتی و کاربردی بیشتر در مقایسه با سایر مدل‌ها، با اقتضائات سیاستگذاری تنوع قومی نیز سازگارتر است چرا که در درون خود شامل الگوهای متعددی است. البته در این تحقیق از الگوی شش مرحله‌ای بروس اسمیت^۱ استفاده شده که مراحل سیاستگذاری در آن عبارتند از: تعریف مسئله، روشنی و توضیح اهداف و ارزش‌ها، بدیل‌یابی، انتخاب، اجرا و ارزیابی (قلی‌پور و دیگران، ۱۳۸۹: ۴۹-۴۸) از آنجا که کانون توجه پژوهش حاضر مرحله تدوین سیاست‌های تنوع قومی و به ویژه دو مرحله نخست مدل بروس اسمیت است لذا وارد تحلیل مراحل مربوط به اجرا و ارزیابی سیاست‌های تنوع قومی جمهوری اسلامی ایران نخواهد شد.

پیشینه تحقیق

صالحی امیری (۱۳۸۵) در اثر خود تحت عنوان مدیریت منازعات قومی، با مفروض قرار دادن این اصل که حفظ، تداوم و ارتقای همبستگی و وحدت ملی به عنوان هدفی استراتژیک همواره مورد توجه زمامداران و حاکمان ایرانی بوده است، بر اهمیت و اولویت این اصل تأکید و منازعات قومی را به عنوان یک معضل تاریخی مورد بررسی و واکاوی قرار می‌دهد. وی در تبیین و تشریح کتاب فوق از مدیریت تنوع قومی به عنوان الگوی نظری و چارچوب بحث استفاده نموده و منازعات موجود را در این چارچوب مورد بازبینی و آسیب‌شناسی قرار می‌دهد. زندی (۱۳۸۰) در مقاله‌ای با عنوان بحران قومی و وحدت ملی الگوی سیاست قومی در جمهوری اسلامی ایران، تلاش دارد به این سؤالات پاسخ دهد: بر اساس ساختار متنوع قومی کشور، مهم‌ترین مشکل یا مسئله فعلی در خصوص قومیت‌ها چیست؟ با توجه به کم و کیف فعلی سیاست قومی و به‌طور کلی سیاست فرهنگی در ایران، باید از چه نظریه یا الگویی پیروی کرد؟ این اثر مانند اکثر آثار موجود در این زمینه، محور بحث را بحران قومی قرار داده است. ترابی (۱۳۸۸) در مقاله‌ای با عنوان سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران در مدیریت تنوع قومی، به بررسی ابعاد و ظرفیت‌های حقوقی مرتبط با تنوع قومی و اجتماعی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران پرداخته و چنین نتیجه‌گیری کرده است که با تأکید بر مدل و الگوی توحیدی، می‌توان فرصت‌ها و ظرفیت‌های نوینی را در مدیریت سیاسی در کشور فراهم نمود. کریمی مله (۱۳۸۷) در کتابی با عنوان مدیریت سیاسی در جوامع چندفرهنگی، به بررسی نحوه مدیریت سیاسی تنوع در جوامع چندفرهنگی می‌پردازد. این بررسی به کشورهای ایالات متحده آمریکا، بریتانیا، پاکستان، ترکیه، لبنان و هند اختصاص یافته است. نویسنده تلاش نموده است ضمن

1- Bruce L. Smith

بررسی سیاست‌های کشورهای ذکر شده، اصول حاکم بر سیاستگذاری آنان را نیز استخراج نموده و سیاست‌های آنان را در حوزه اقوام و اقلیت‌ها ارزیابی نماید. کاووس سید امامی و حمید هوشنگی (۱۳۹۵) در مقاله سیاستگذاری تنوع قومی در جمهوری اسلامی ایران: چشم‌انداز، اهداف و سیاست‌های پیشنهادی، ضمن بررسی چشم‌انداز و اهداف سیاستگذاری در حوزه تنوع قومی در نظام جمهوری اسلامی ایران، سیاست‌هایی را پیشنهاد می‌دهد. این مقاله حوزه‌های مختلف سیاسی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و مدیریتی مرتبط با سیاستگذاری تنوع قومی را مورد مذاقه قرار داده و سیاست‌هایی را در هر یک از حوزه‌های پیشنهاد می‌نماید. مقاله حاضر با رویکرد مدیریتی به بررسی اهداف راهبردی و سیاست‌های پیشنهادی پرداخته است و در واقع بخشی از مقاله فوق را بسط داده و با روش علمی تلاش نموده است در خصوص حوزه مدیریتی سیاستگذاری تنوع قومی، بحث و بررسی نماید.

روش تحقیق

با توجه به اینکه هدف پژوهش، اکتشافی است لذا اغلب یافته‌های نهایی از پیش معلوم نیستند. با توجه به پیاز فرآیند پژوهش، از نظر جهت گیری‌های پژوهش، این پژوهش بنیادی است و از لحاظ فلسفه‌های پژوهش، تفسیری است. پژوهش حاضر مبتنی بر رویکرد کیفی و با استفاده از روش «تحلیل مضمون»^۱ انجام شده است. در این روش برای استخراج داده‌ها و مؤلفه‌ها، کدگذاری داده‌های متنی علاوه بر مصاحبه‌های حضوری مبنای پاسخ به سؤالات پژوهش قرار می‌گیرد. «تحلیل مضمون»، فرایندی برای تحلیل اطلاعات کیفی به‌شمار می‌رود؛ لذا تحلیل مضمون فقط یک روش کیفی نیست بلکه فرایندی است که می‌تواند در اکثر روش‌های کیفی به‌کار رود. همچنین این روش، امکان تبدیل اطلاعات کیفی به کمی را فراهم می‌کند (Boyatzis, 1998: 4). از آن‌جا که روش تحلیل مضمون به بررسی و تحلیل متن می‌پردازد، نحوه جمع‌آوری اطلاعات، در قالب چرخه‌های برداشت از متن انجام می‌شود. در واقع محقق با طی کردن مسیر رفت و برگشتی درون متن، به درک بهتری از متن برسد. در هر رفت و برگشت، یافته‌های جزئی که ناسازگار و متناقض با سایر یافته‌های محکم‌تر قبلی هستند، کنار گذاشته می‌شوند. این مسیر تا جایی ادامه می‌یابد که درک قابل قبولی از متن ایجاد شود که کم‌ترین تناقض درونی را دارد (Patton, 2002; Packer, 1989). تجزیه و تحلیل اطلاعات در روش تحلیل مضمون مبتنی بر فرآیند «کدگذاری» است. مضمون یا تم، بیانگر چیز مهمی در داده‌ها در رابطه با سؤالات تحقیق است و تا حدی معنی و مفهوم الگوی موجود در مجموعه‌ای از داده‌ها را نشان می‌دهد. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به

داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (Braun, 2006: 88) یک مضمون، الگویی است که در داده‌ها یافت می‌شود و حداقل به توصیف و سازمان‌دهی مشاهدات و حداکثر به تفسیر جنبه‌هایی از پدیده مورد بررسی می‌پردازد (Boyatzis, 1998: 4). شبکه مضامین بر اساس یک رویه مشخص مبتنی بر طیّ چهار مرحله «دیدن متن»، «برداشت و درک مناسب از اطلاعات ظاهراً نامرتبط»، «تحلیل اطلاعات کیفی»، و نهایتاً «مشاهده نظاممند شخص، تعامل، گروه، موقعیت، سازمان و یا فرهنگ»، مضامین زیر را نظام‌مند می‌کند:

(الف) مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی موجود در متن)

(ب) مضامین سازمان‌دهنده (مقولات به دست آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه)

(ج) مضامین فراگیر (مضامین عالی در برگیرنده اصول حاکم بر متن به عنوان یک کل). (عابدی و جعفری و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۲۳).

جامعه و نمونه تحقیق

با بررسی پژوهش‌های انجام‌شده (داده‌های ثانویه) در این حوزه به صورت کتابخانه‌ای از یکسو و اسناد بالادستی از سوی دیگر، مقدمات برگزاری پیل و مصاحبه با نخبگان فراهم شد. با توجه به اینکه مصاحبه با نخبگان عمدتاً از جنس مصاحبه کیفی است انتخاب نمونه معرف بر اساس مدل احتمالات تحقیق را به هدف خود نزدیک نخواهد کرد بنابراین افرادی با مشخصات جمعیت‌شناختی خاص انتخاب گردید. در واقع نمونه‌گیری از نوع تنوریک است و افرادی برای مصاحبه به صورت هدفمند و غیر احتمالی در نظر گرفته شدند (سیدامامی، ۱۳۸۶: ۳۰۰-۲۹۹) که افراد مطلع و نخبه حوزه مباحث قومی و هویتی در حوزه نظری و عملی باشند. در ضمن باید توجه داشت در این روش نمونه‌گیری مصاحبه تا مرز اشباع نظری ادامه یافت به این معنی که ادامه جریان مصاحبه‌ها یافته جدیدی به داده‌های قبل نمی‌کرد. (Price, 2010: 416) بر این اساس، نمونه تحقیق به شرح است:

جدول ۱- توصیف عناصر نمونه هدفمند تحقیق

ردیف	سطح فعالیت حوزه فعالیت	راهبردی	کلان اجرایی	مسئولین منطقه‌ای	کارشناسی
۱	اطلاعاتی - امنیتی	۴	۴	۳	۵
۲	نظامی - انتظامی	۲	۲	۲	۱
۳	فرهنگی - اجتماعی	۳	۷	۸	۷
۴	اقتصادی	۱	۱	۳	۲
۵	علمی - آموزشی	۲	۲	۴	۱
۶	سیاسی	۲	۳	۲	۴

۷	قضایی	۱	۲	۲
۸	تقنینی	۴	-	-
۹	دانشگاهی	۱۳	-	-
۱۰	مطالعین قومی و مذهبی	۷	-	-
۱۱	جمع (به‌غیر از ۳ بند آخر)	۱۵	۲۱	۲۴

در این مقاله از روش مصاحبه نیمه ساختمند استفاده شد. البته با توجه به آثار مثبت مصاحبه گروهی مانند کم هزینه و سرشار بودن از اطلاعات، تشویق شرکت کنندگان به پاسخگویی، کمک یاد آوری رویدادها، کمک برای دست یابی به پاسخی ورای پاسخ یک مصاحبه شونده تنها (فلیک، ۱۳۸۷: ۲۱۳) برخی از مصاحبه‌ها به‌صورت گروهی از میان نخبگان و مطلعان حوزه اقوام برگزار شد. لازم به ذکر است که منظور از پنل نخبگانی در این تحقیق روش دلفی نیست بلکه یک مصاحبه گروهی برای هم‌افزایی در مسیر مصاحبه است. آنچه در روش مصاحبه کیفی اهمیت دارد، تحلیل داده‌هاست. پژوهشگر در استخراج مضامین به دنبال شباهت‌ها یا تفاوت‌های موجود در داده‌ها می‌گردد و می‌کوشد الگوهای را استخراج نماید. جست‌وجو برای یافتن این الگوها به‌طور نظام‌مند صورت می‌گیرد.

یافته‌های تحقیق

در این بخش به تفکیک سه سؤال اصلی تحقیق (مسئله‌شناسی، آسیب‌شناسی سیاست‌های جاری، اهداف راهبردی) اظهارات مصاحبه شونده‌گان کدگذاری شده است. نقطه آغاز در همه رهیافت‌ها و رویکردهای سیاستگذاری، تعریف مسئله است. اگر مسئله به‌خوبی تعریف نگردد، سیاستگذاری با خطای راهبردی مواجه خواهد شد. به تعبیر ویلیام دان، بزرگ‌ترین خطای سیاستگذاران حل مسئله غلط است و این موضوع اثرات زیانبارتری را در مقایسه با حل غلط یک مسئله صحیح دارد (Dunn, 2012: 68). مسئله تنوع قومی از زوایای مختلفی مورد بررسی قرار گرفته و هر رویکردی، بر اساس مبانی فکری خود، تعریفی از مسئله تنوع قومی در ایران ارائه نموده است. اعم تعریف مسئله‌های مطرح در این حوزه عبارتند از:

جدول ۲- کدگذاری مضامین پایه بخش مسئله شناسی مدیریت تنوع قومی

ردیف	نمونه متن داده‌های کیفی	مضمون پایه
۱	در یک نگاه قومیت در ایران معادل ملیت یا اقلیت فرض شده است که در واقع دو طرح مسئله مجزاست.	نگاه مبتنی بر اقلیت به قومیت‌ها
۲	چون اقوام ایرانی ملیت یا اقلیت محسوب می‌شوند، قوانین و قواعد حاکم بر جوامع دارای ملیت‌های مختلف یا اقلیت‌ها بر تنوع قومی در ایران حاکم است.	حاکمیت قوانین اقلیت‌ها بر قومیت‌ها
۳	از منظر این دو نگاه به مسئله تنوع قومی در ایران، مهم‌ترین عامل محرومیت و عقب‌ماندگی اقوام تبعیض قومی معرفی شده است	نگرش نامطلوب عامل محرومیت قومیت‌ها
۴	در این راستا تمایزات و تفاوت‌های قومی در میزان تبعیض قومی مؤثر می‌باشد یعنی هر چه گروه‌های قومی از نظر ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی اعم از زبان و مذهب با دولت تفاوت بیشتری داشته باشند، سیاست‌های تبعیض‌آمیز افزایش می‌یابد.	تمایزات بیشتر با دولت مرکزی نقطه آغاز سیاست‌های تبعیض‌آمیز
۵	تنوع قومی در ایران یکی از مهم‌ترین چالش‌های امنیتی، اقتصادی و اجتماعی کشور محسوب می‌گردد که ظرفیت فزاینده‌ای برای تبدیل به یک بحران شدید امنیتی را داراست.	رویکرد تهدیدزا و امنیتی به موضوع تنوع قومی
۶	عواملی مانند تداوم اقوام در آن‌سوی مرزها و متباین بودن ایده هویت قومی با هویت ملی در ایران از اصلی‌ترین عوامل تهدیدزا بودن تنوع قومی در ایران محسوب می‌گردد.	اهمیت هم‌مرزی کشور با همسایگان دارای قومیت مشابه ایران
۷	افراد و گروه‌های ناسیونالیستی افراطی از جمله گرایش‌هایی هستند که تنوع قومی در ایران را تهدیدی برای ناسیونالیسم ایرانی مدنظر خود می‌دانند و در مواردی نیز به نفی وجود قومیت در ایران می‌پردازند.	مخالفت رویکرد ملی‌گرایی افراطی با تنوع قومی
۸	مهم‌ترین ویژگی مسئله تنوع قومی در ایران ضعف همدلی، وفاق و همبستگی اجتماعی و فرهنگی میان اقوام با همدیگر و با حکومت است.	ضعف در اتحاد اقوام ایرانی با یکدیگر
۹	افراد پابند به ارزش‌ها و هنجارهای خاص‌گرایانه قومی خود هستند و در زندگی و فعالیت‌های روزمره، مصالح و منافع قومی و محلی خود را بر مصالح و منافع ملی و عمومی جامعه ترجیح می‌دهند.	ترجیح منافع محلی اقوام بر منافع ملی کشور در زندگی روزمره
۱۰	تنوع قومی در ایران به مثابه فرصت و ظرفیت است که علاوه بر تولید امنیت و رفع بسترهای تهدید و ضعف همبستگی ملی، امکان بهره‌گیری از تنوع قومی برای نیل به اهداف نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران را فراهم می‌سازد.	رویکرد مبتنی بر فرصت و ظرفیت به تنوع قومی
۱۱	برای رسیدن به وضعیتی که تنوع قومی برای جمهوری اسلامی ایران نه تنها مسئله نباشد بلکه از ظرفیت و فرصت آن برای رسیدن به اهداف خود بهره‌برداری نماید، باید با رویکرد فرصتی به این مقوله توجه داشت.	اهمیت تغییر رویکرد سیاستگذاران به رویکرد مبتنی بر فرصت
۱۲	باید به جای اتخاذ رویکرد تدافعی در قبال مشکلات، آسیب‌ها و تهدیدات موجود و تلاش برای رفع آنان، رویکرد رو به جلو اتخاذ نمود تا در این حرکت رو به جلو آسیب‌ها و تهدیدات برطرف نمود.	اهمیت اتخاذ رویکرد فعال به جای رویکرد تدافعی و امنیتی

حال پس از شناسایی مضامین پایه در بخش مسئله شناسی (سؤال اول پژوهش)، این مضامین در قالب مضامین سازمان‌دهنده مطابق با جدول زیر طبقه‌بندی شده‌اند.

جدول ۳- شبکه مضامین بخش مسئله شناسی مدیریت تنوع قومی

ردیف	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۱	نگاه مبتنی بر اقلیت به قومیت‌ها/ حاکمیت قوانین اقلیت‌ها بر قومیت‌ها/ نگرش نامطلوب عامل محرومیت قومیت‌ها/ تمایزات بیشتر با دولت مرکزی نقطه آغاز سیاست‌های تبعیض آمیز	تنوع قومی در ایران به مثابه مسئله ملیت‌ها یا اقلیت‌ها	مسئله‌شناسی تنوع قومی در جمهوری اسلامی ایران
۲	رویکرد تهدیدزا و امنیتی به موضوع تنوع قومی/ اهمیت هم‌مرزی کشور با همسایگان دارای قومیت مشابه ایران/ مخالفت رویکرد ملی‌گرای افراطی با تنوع قومی	تنوع قومی در ایران به مثابه تهدید امنیت ملی	
۳	ضعف در اتحاد اقوام ایرانی با یکدیگر/ ترجیح منافع محلی اقوام بر منافع ملی کشور در زندگی روزمره	ضعف همبستگی ملی به مثابه مسئله تنوع قومی در ایران	
۴	رویکرد مبتنی بر فرصت و ظرفیت به تنوع قومی/ اهمیت تغییر رویکرد سیاستگذاران به رویکرد مبتنی بر فرصت/ اهمیت اتخاذ رویکرد فعال به جای رویکرد تدافعی و امنیتی	تنوع قومی در ایران به مثابه فرصت و ظرفیت	

با توجه به آن که ارائه سیاست‌های پیشنهادی برای مدیریت تنوع قومی نیازمند اتخاذ رویکرد مشخصی در قبال تعریف مسئله است، در این مقاله تعریف مسئله مطابق با مضمون سازمان‌دهنده «تنوع قومی در ایران به مثابه فرصت و ظرفیت» به عنوان طرح مسئله تنوع قومی در جمهوری اسلامی ایران در نظر گرفته شده است. یکی از گام‌های اساسی برای رسیدن به انتخاب مناسب از سیاست‌های موجود و ارائه سیاست متناسب برای مدیریت تنوع قومی در جمهوری اسلامی ایران آسیب‌شناسی سیاست‌های موجود جمهوری اسلامی ایران در این حوزه است. این آسیب‌شناسی کمک می‌کند تا علاوه بر شناسایی سیاست‌های نامناسب برای مدیریت تنوع قومی، از سیاست‌های مناسب در این حوزه بهره لازم گرفته شود. در این قسمت به آسیب‌های مرتبط با سیاستگذاری در حوزه مدیریتی و سیاستگذاری پرداخته شده است.

جدول ۴- کدگذاری مضامین پایه آسیب‌شناسی سیاست‌های موجود

ردیف	نمونه متن داده‌های کیفی	مضمون پایه
۱	اگر در طرح مسئله تنوع قومی در ایران به نگاه معیشت‌گرایانه محدود گردیم، بالطبع سیاست پیشنهادی ارائه برخی خدمات اجتماعی و اقتصادی خواهد بود. به عبارت دیگر، این رویکرد و طرح مسئله ارزش ذاتی برای موضوع تنوع قومی قائل نیست و آن را ذیل سایر مسائل می‌بیند.	تحلیل تقلیل‌گرایانه از مسئله تنوع قومی
۲	مسئله تنوع قومی در ایران دارای ابعاد گوناگونی است که کم‌توجهی به هر یک از ابعاد در سیاستگذاری، نه تنها منجر به حل مسئله نخواهد شد بلکه ممکن است آن را تشدید نماید	نگاه تک بعدی به مسئله تنوع قومی

۳	بهترین زمان برای سیاستگذاری در موضوعاتی که پایدار و با دوام است زمان آرامش و غیربحرانی است. در واقع باید قبل از رسیدن یک موضوع یا مسئله به بحران برای مدیریت روند آن اقدام به سیاستگذاری نمود که به این مهم توجه نمی‌شود.	زمان نامناسب برای سیاستگذاری
۴	یکی از آسیب‌های عمومی سیاستگذاری‌ها مقوله سیاستگذاری ذهنی است.	فاصله گرفتن برخی مصوبات با واقعیت‌های موجود
۵	با توجه به اینکه هر یک از مناطق دارای تنوع قومی، حساسیت‌ها و اقتضات خاص خود را دارند، بالتبع نمی‌توان یک نسخه واحد سیاستی برای کلیه مناطق توصیه نمود.	نسخه‌پیچی ملی برای موضوعات منطقه‌ای
۶	متأسفانه دستگاه‌های مربوط به موضوع دچار روزمرگی شده‌اند که عدم تبیین دقیق جایگاه مصوبات در برنامه‌های دستگاه‌های متولی و عدم نظارت مؤثر بر اجرای مصوبات از مهم‌ترین این عوامل محسوب می‌شوند.	روزمره‌گی دستگاه‌ها و کم توجهی به اجرای مصوبات
۷	مدیر منطقه‌ای برای اجرای یک مصوبه با توجه به اقتضات منطقه‌ای نیازمند سطحی از اختیارات است اما در اکثر موارد این اختیارات باید به صورت متمرکز در ستاد سازمان متبوع گرفته شود.	محدودیت اختیارات و تمرکزگرایی
۸	در برخی موارد به دلایل عدم هم‌افقی مناسب میان منطقه و ستاد دستگاه‌ها در حوزه سیاستی و اطلاعات و ضعف در نگاه حاکمیتی در مناطق، برخی از تصمیمات و اقدامات بدون توجه به سیاست‌های کلان و منافع ملی صورت می‌پذیرد.	فاصله رویکردی مجریان با سیاستگذاران
۹	در مناطق دارای تنوع قومی به دلیل بالا بودن حساسیت‌ها بعضاً ساختارهایی طراحی شده است که علاوه بر ناهماهنگی در اجرا زمینه تداخل کاری و در مواردی اختلال در کار یکدیگر را فراهم آورده است.	ساختارهای متعدد و متداخل
۱۰	برخلاف تصور برخی از محققان که فقدان سیاست در حوزه تنوع قومی را یکی از مشکلات معرفی می‌نمایند، در برخی حوزه‌ها تراکم مصوبات وجود دارد.	تراکم مصوبات در برخی حوزه‌ها

حال پس از شناسایی مضامین پایه در بخش آسیب‌شناسی سیاست‌های موجود مدیریت تنوع قومی (سؤال دوم پژوهش)، این مضامین در قالب مضامین سازمان‌دهنده مطابق با جدول زیر طبقه‌بندی شده‌اند.

جدول ۵- شبکه مضامین بخش آسیب‌شناسی سیاست‌های موجود

ردیف	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۱	تحلیل تقلیل‌گرایانه از مسئله تنوع قومی / نگاه تک بعدی به مسئله تنوع قومی	آسیب‌های حوزه شناخت مسئله و رویکردها	آسیب‌شناسی مدیریت تنوع قومی
۲	زمان نامناسب برای سیاستگذاری / فاصله گرفتن برخی مصوبات با واقعیت‌های موجود / نسخه‌پیچی ملی برای موضوعات منطقه‌ای	آسیب‌های حوزه سیاستگذاری	آسیب‌شناسی سیاست‌های جاری برای تنوع قومی
۳	روزمره‌گی دستگاه‌ها و کم توجهی به اجرای مصوبات / محدودیت اختیارات و تمرکزگرایی / فاصله رویکردی مجریان با سیاستگذاران / ساختارهای متعدد و متداخل / تراکم مصوبات در برخی حوزه‌ها	آسیب‌های حوزه اجرا و ساختار	آسیب‌شناسی سیاست‌های جاری برای تنوع قومی

سؤال دیگر پژوهش در ارتباط با اهداف راهبردی مدنظر در سیاست‌های مدیریت تنوع قومی کشور است که عموماً با توجه به نظام ارزشی حاکم بر نظام جمهوری اسلامی ایران و جامعه ایرانی، مواضع و سخنان رهبران نظام و اسناد بالادستی که از دین اسلام منبعث شده‌اند، مشخص می‌شوند. بنابراین در این بخش بر اساس رویکرد دین، رهبران انقلاب اسلامی و اسناد بالادستی، چشم‌انداز و اهداف بر سیاستگذاری تنوع قومی در جمهوری اسلامی ایران استخراج می‌گردد. از سوی دیگر، چون سیاستگذاری تنوع قومی بخشی از سیاست‌های کلان نظام محسوب می‌گردد، بالتبع برای استخراج اهداف و چشم‌انداز این سیاستگذاری لازم است به اهداف و چشم‌انداز برخی از سیاست‌های کلان مانند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور و قانون اساسی توجه نمود. بنابراین مجموعه اهداف و چشم‌اندازهای حوزه مدیریتی و سیاستگذاری از مجموعه سیاست‌های کلان نظام در حوزه‌های مختلف استخراج شده است.

جدول ۶- کدگذاری مضامین پایه اهداف راهبردی مدیریت تنوع قومی

ردیف	نمونه متن داده‌های کیفی	مضمون پایه
۱	به نظرم چشم‌انداز مطلوب در بخش مدیران، وجود مدیران آگاه به شرایط منطقه و حساسیت‌های قومی و مذهبی، با تجربه، خلاق و دارای فهم کلان و البته بدون دخالت ویژگی قومی و مذهبی آنان در انتصاب است.	شایسته‌سالاری در انتصاب مدیران تأثیرگذار
۲	هم سطح نمودن بضاعت نیروی انسانی، ساختار و امکانات (سازمان افزار) و سیاست و ایده (نرم‌افزار) این مناطق را نیز مدنظر داشت.	وجود امکانات و زیرساخت‌های مناسب
۳	بالتبع هماهنگی بالای دستگاه‌های متولی در مناطق و بهره‌گیری آنان از ظرفیت یکدیگر یک هدف قابل توجه برای حوزه مدیریتی در کشور است.	عملکرد یکپارچه دستگاه‌های متولی در مناطق
۴	تدوین سیاست‌ها در این زمینه بر اساس اصول و ضوابط اسلامی (اصل ۴ قانون اساسی) صورت می‌پذیرد.	محوریت اصل چهارم قانون اساسی
۵	پیروزی انقلاب اسلامی و استقرار نظام اسلامی مرهون حضور مردم در عرصه‌های مختلف بوده است و می‌توان مردم را یکی از علل موجه انقلاب دانست بنابراین باید بر حضور مردم در عرصه به عنوان علت موقیه انقلاب توجه نمود.	نقش کلیدی حضور فعال نیروهای مردمی و قومیت‌ها
۶	بررسی سخنان رهبران انقلاب اسلامی و اسناد بالادستی نشان می‌دهد توجه به مقوله «توجه ویژه به حضور و سهم نیروهای مردمی»، اهمیت ویژه‌ای در سیاستگذاری‌ها دارد.	تأکید رهبران انقلاب اسلامی بر حضور مردمی
۷	زنده و نمایان نگاهداشتن اندیشه دینی و سیاسی امام خمینی و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها محسوب می‌شود.	محوریت اندیشه سیاسی امام خمینی در توجه به قومیت‌ها
۸	بهره‌گیری از ظرفیت سایر سیاستگذاری‌ها و توجه به مباحث مرتبط با اقوام و مقوله هویت در آن‌ها نیز می‌تواند چشم‌اندازهای دیگری برای حوزه سیاستگذاری باشند.	ضرورت توجه به قومیت‌ها در سایر موضوعات سیاستگذاری

حال پس از شناسایی مضامین پایه در بخش چشم‌انداز و اهداف راهبردی (سؤال سوم پژوهش)، این مضامین در قالب مضامین سازمان‌دهنده مطابق با جدول زیر طبقه‌بندی شده‌اند.

جدول ۷- شبکه مضامین بخش اهداف راهبردی مدیریت تنوع قومی

ردیف	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۱	شایسته‌سالاری در انتصاب مدیران تأثیرگذار / عملکرد یکپارچه دستگاه‌های متولی در مناطق / ضرورت توجه به قومیت‌ها در سایر موضوعات سیاست‌گذاری	عملکرد یکپارچه نهاد‌های حاکمیتی	اهداف راهبردی مدیریت تنوع قومی جمهوری اسلامی ایران
۲	محوریت اصل چهارم قانون اساسی / نقش کلیدی حضور فعال نیروهای مردمی و قومیت‌ها / تأکید رهبران انقلاب اسلامی بر حضور مردمی / محوریت اندیشه سیاسی امام خمینی در توجه به قومیت‌ها	توجه به اسناد بالادستی و ابرخط‌مشی‌ها	
۳	وجود امکانات و زیرساخت‌های مناسب / تناسب ایده‌ها و برنامه‌ها با امکانات موجود در مناطق	تقویت زیرساخت‌ها و امکانات	

توصیه‌های سیاستی

در این بخش مبتنی بر اظهارات مصاحبه‌شوندگان و البته با توجه به رویکرد اسلامی، رهبران انقلاب اسلامی و محتوای اسناد بالادستی به موضوع مدیریت تنوع قومی، برخی از پیشنهادها سیاستی برای مدیریت تنوع قومی ارائه شده است.

ارتقاء وضعیت کمی و کیفی دستگاه‌های متولی برای اجرای سیاست‌ها از طریق:

آموزش مدیران و کارکنان مناطق دارای تنوع قومی ناظر به نیازها، شرایط منطقه و حساسیت‌های قومی و مذهبی و به کارگیری افراد با تجربه، خلاق و دارای فهم کلان و ملی و نگاه حاکمیتی البته با عنایت به رعایت شایسته‌سالاری در این حوزه: البته ممکن است نیروی کافی با این ویژگی‌ها وجود نداشته باشد یا لازم باشد نیرویی با این ویژگی‌ها تربیت شود، بنابراین باید در حوزه آموزش مدیران و کارکنان این مناطق ناظر به نیازها، شرایط و حساسیت‌های مناطق طراحی نمود. هم سطح نمودن بضاعت نیروی انسانی، ساختار و امکانات (سازمان‌افزار) و سیاست و ایده (نرم‌افزار) مناطق مرزی با مناطق عمقی: ستاد دستگاه‌ها عموماً از جنبه‌های مختلف در مقایسه با دستگاه‌های منطقه‌ای خود، سطح بالاتری دارند. این تفاوت مانع از این خواهد شد که دستگاه منطقه‌ای بتواند سیاست‌های ستاد را به خوبی عملیاتی نماید. بنابراین هم سطحی صف و ستاد در حوزه‌های مختلف مقدمه‌ای خواهد بود برای توازن ساختاری جهت رسیدن به اهداف سیاست‌گذاری در صحنه اجرا.

ایجاد انگیزه در دستگاه‌ها برای فعالیت در حوزه اجرای سیاست‌های مرتبط با تنوع قومی: عموم دستگاه‌ها انگیزه لازم را برای فعالیت در راستای اجرای سیاست‌ها ندارند و انگیزه‌های فردی، مجموعه دستگاه‌ها را در این زمینه به حرکت وامی‌دارد.

نظارت دائم، هدفمند و مؤثر بر اجرای سیاست‌های مصوب از سوی سلسله‌مراتب: معمولاً مصوبات بدون ساختار جدی برای پیگیری هستند و پیگیری‌ها نیز مستمر و مؤثر نیست. باید برای مدیران و دستگاه‌هایی که اهمیتی به اجرای مصوبات ندارند، سیستم تنبیهی در نظر گرفت و برای مدیران و دستگاه‌های فعال سیستم تشویقی.

تلاش ستاد دستگاه‌های متولی برای ایجاد هم‌افقی مناسب میان صف و ستاد در حوزه سیاستی و اطلاعات: فاصله رویکردی، اطلاعاتی و سیاستی میان صف و ستاد باعث خواهد شد در صورت تدوین سیاست‌های مطلوب نیز این سیاست‌ها در صحنه اجرا زمینگیر شوند. از سوی دیگر چرخش اطلاعات روند مناسبی نداشته باشد و احتمال غافلگیری افزایش یابد.

هم‌افزایی دستگاه‌های مناطق در اجرای سیاست‌ها با توجه به تجربه موفق اول انقلاب و الگوی مدیریت جهادی: اظهارات خبرگان حاکی از آن است که هم‌افزایی دستگاه‌ها علاوه بر اینکه توان دستگاه‌ها را ارتقاء می‌دهد، ضریب نفوذ اقدامات را نیز افزایش می‌دهد. به‌طور نمونه همکاری نیروی انتظامی و آموزش و پرورش بدون این که هزینه زیادی را به طرفین تحمیل نماید، بحث آموزش راهنمایی و رانندگی دانش‌آموزان و بهره‌گیری از آنان در نهادینه‌سازی فرهنگ ترافیک را به مرحله خوبی رسانده است.

ثبت تجربیات مدیران دستگاه‌های حاضر در مناطق دارای تنوع قومی به عنوان بستر سیاستگذاری و ارزیابی سیاست‌ها: یکی از اقدامات مهم برای جلوگیری از تکرار اقدامات نامناسب و ظرفیتی برای سیاستگذاری و ارزیابی سیاست‌ها، ثبت تجربیات مدیران این مناطق است که به‌طور پراکنده در برخی از سازمان‌ها انجام شده است. این اقدام باید به یک فرهنگ سازمانی در میان همه سازمان‌های مسئول در مناطق دارای تنوع قومی تبدیل گردد.

تمرکززدایی با برنامه و کارشناسی شده سیستم مدیریتی و اعطای اختیارات لازم برای مدیران استانی به‌ویژه استانداران:

تمرکزگرایی به‌طور مطلق زمینه خلاقیت را از مدیران می‌گیرد و روند اجرای سیاست‌ها را در یک بروکراسی طولانی و پیچیده محصور می‌نماید. البته برای رسیدن به نقطه مطلوب از حیث اجرای سیاست‌ها باید بررسی جامع برای مشخص شدن میزان واگذاری اختیارات به مدیران صورت گیرد.

کادرسازی از میان اقوام و اهل سنت برای فعالیت در عرصه‌های مختلف کشور:

اقوام ایرانی از حیث نیروی انسانی نیز دارای ظرفیت و فرصت است. بالتبع یک نظام سیاسی از افرادی در مناصب مدیریتی خود بهره می‌گیرد که همسویی مناسبی با نظام داشته باشد. از سوی دیگر یکی از خواسته‌های اقوام ایرانی حضور آنان در مناصب مختلف در سطوح گوناگون مدیریتی است.

رعایت اصل شایسته‌سالاری در انتصابات و به کارگیری افراد در مناصب و مشاغل: در کنار کادرسازی، روند انتصابات و به کارگیری افراد باید به نحوی باشد که ملاک‌های قومی و مذهبی رنگ باخته و صلاحیت‌های اعتقادی (عدم ضدیت با نظام و اسلام) و کارشناسی موضوعیت یابند. البته می‌توان اعمال تبعیض مثبت را در شرایط برابر میان افراد، به نفع اقوام پیشنهاد نمود.

نقش آفرینی مستمر و مؤثر بزرگان و تأثیرگذاران مناطق دارای تنوع قومی در مدیریت این مناطق:

بزرگان اقوام ظرفیت بالایی برای ارتباط‌گیری با بدنه اقوام دارند. اظهارات خبرگان حاکی از آن است که برقراری ارتباط مستمر با بزرگان اقوام می‌تواند نقش مؤثری در تولید امنیت و جلوگیری از تبدیل شدن حوادث کوچک به مسائل امنیتی جدی در این مناطق داشته باشد. بزرگان مدنظر این سیاست در هر جامعه‌ای متفاوت است. در جوامعی که ساختار سنتی حاکم است مانند شرق کشور و استان خوزستان، بزرگان سنتی مانند سرعشیره و سرطایفه مؤثرند و در جوامعی که ساختار سنتی تضعیف شده است مانند مناطق غرب کشور، بزرگان و نخبگان جدید مانند روشنفکران و اساتید دانشگاه تأثیرگذارند.

توازن بخشی به اثرگذاری گروه‌های مرجع اجتماعی در مناطق دارای تنوع قومی (توازن بخشی به هرم قدرت اجتماعی):

برخی از عوامل در برهم خوردن توازن گروه‌های مرجع در مناطق دارای تنوع قومی در گذشته مؤثر بوده‌اند. با توجه به اینکه هر یک از گروه‌های مرجع امکان بسیج بخشی از جامعه را دارند لازم است هرم اجتماعی قدرت متوازن گردد و از حذف گروه‌های مرجع از سوی سایر گروه‌ها جلوگیری به عمل آید. در واقع متوازن‌سازی قدرت گروه‌های مرجع زمینه را برای بسیج همه‌جانبه آحاد جامعه مناطق دارای تنوع قومی آماده می‌سازد.

رصد و سنجش انگاره‌های هویتی مناطق قومی (پایش مستمر) به عنوان مقدمه سیاست‌گذاری یا ارزیابی و تغییر سیاست‌ها:

رصد انگاره‌های هویتی مناطق دارای تنوع قومی این امکان را در اختیار سیاست‌گذاران قرار می‌دهد تا تغییرات در انگاره‌های فوق را به مثابه علائم ضعیف بروز مسئله بررسی و قبل از رسیدن به نقطه بحرانی مدیریت نمود. به عبارت دیگر نباید دچار آسیب غافلگیری در سیاست‌گذاری گردید. در این پایش مستمر لزوماً نباید فقط در حوزه‌های هویتی باشد بلکه سایر حوزه مانند احساس عدالت را نیز باید رصد و پایش نمود.

بهره‌گیری از ظرفیت برنامه‌های توسعه کشور و سیاست‌های کلی برای سیاستگذاری در حوزه هویت:

در کشور در حوزه‌های مختلف سیاستگذاری صورت می‌گیرد. این سیاستگذاری‌ها ممکن است سیاست کلی باشد و ممکن است برنامه‌های توسعه ۵ ساله کشور باشد. در هر صورت این سیاستگذاری‌ها ظرفیت مناسبی برای سیاستگذاری در حوزه هویت را فراهم می‌آورد.

پیوست فرهنگی و هویتی سیاستگذاری‌ها و طرح‌ها در مناطق دارای تنوع قومی:

اجرای طرح‌های اقتصادی و عمرانی بعضاً در مناطق مختلف کشور بدون لحاظ اقتضائات فرهنگی و اجتماعی آن مناطق صورت می‌گیرد که نه تنها باعث کاهش ثمردهی آثار غیراقتصادی و تحت‌الشعاع قرار گرفتن آثار اقتصادی آن می‌گردد، می‌تواند زمینه برخی مشکلات در منطقه گردد.

توجه ویژه بر اصول حاکم بر سیاستگذاری در جمهوری اسلامی ایران و رفع آسیب‌های این حوزه از طریق:

توجه به اصول اسلامی و اندیشه دینی و سیاسی رهبران انقلاب اسلامی و اسناد بالادستی در تدوین، ارزیابی و اصلاح سیاست: سیاستگذاری یک موضوع هنجاری و ارزشی است و ارزش‌های حاکم بر جامعه و نظام سیاسی نقش اساسی در بخش‌های مختلف سیاستگذاری دارد.

توجه ویژه به حضور و سهم مردم در ابعاد مختلف سیاستگذاری: بر اساس مبانی نظام جمهوری اسلامی ایران توجه به حضور و نقش مردم یک ارزش محسوب می‌شود که لازم است در حوزه سیاستگذاری نیز مورد توجه قرار گیرند.

سیاستگذاری همه‌جانبه و چندوجهی و دوری از اتخاذ رویکردهای تک بعدی در سیاستگذاری: موضوعات اجتماعی دارای پیچیدگی ویژه‌ای است. این پیچیدگی در حوزه هویتی به‌ویژه هویت‌های ملی، قومی و مذهبی شدت بیشتری پیدا می‌کند. رویکرد تک بعدی به این موضوع و در نتیجه سیاستگذاری بر مبنای این رویکرد نه تنها نتیجه‌بخش نخواهد بود بلکه آثار نامطلوبی را در پی خواهد داشت. بنابراین در سیاستگذاری‌های مرتبط با مقوله هویت به همه ابعاد موضوع توجه گردد.

توجه به واقعیت‌های جامعه ایرانی و شرایط مناطق دارای تنوع قومی در سیاستگذاری‌ها: دور شدن سیاستگذاری‌ها از واقعیت جامعه ایرانی و ذهنی شدن سیاست‌ها زمینه حرکت به سوی یک سیاست نامناسب را تدارک می‌بینند.

انتخاب زمان مناسب برای سیاستگذاری: زمان آرامش و غیربحرانی به دلیل عدم تأثیر شرایط اضطراری بر روند سیاستگذاری بهترین زمان برای سیاستگذاری است. ایام بروز بحران به دلیل

وجود برخی محدودیت‌ها، از جمله محدودیت وقت، سیاستگذاری را از مسیر صحیح دور می‌سازد و ملاحظات را برای سیاستگذاری تحمیل می‌نماید که در شرایط عادی وجود ندارد. تأکید بر اعمال تبعیض مثبت در قبال مناطق دارای تنوع قومی و مذهبی در حوزه‌های مختلف با رعایت امکان‌سنجی هر حوزه: البته این پیشنهاد ملاحظات را نیز به همراه دارد. اول اینکه اعمال تبعیض مثبت نباید به خاص‌گرایی این مناطق منجر شود و دوم اینکه نمی‌توان یک حکم کلی برای همه حوزه‌ها و همه مناطق صادر نمود بلکه باید برای اعمال تبعیض مثبت در هر حوزه امکان‌سنجی نمود.

تبیین دقیق وظایف مردم و نخبگان مناطق دارای تنوع قومی در قبال نظام سیاسی و جامعه و طراحی لازم برای افزایش احساس تعهد ملی در میان مردم: در نظام سیاستگذاری حکومت اسلامی باید به مقوله حق و تکلیف توجه داشت. اگر مردم حقی دارند و باید حکومت برای تحقق آن بکوشد، در عین حال نیز تکالیفی دارند که باید بدان عمل نمایند. اما تا زمانی که وظایف مردم و نخبگان به طور دقیق مشخص نشود نمی‌توان انتظار داشت که افراد به وظایف خود عمل نمایند. البته صرف آگاهی به وظایف برای اجرای آن کفایت نمی‌کند و لازم است احساس تعهد در قبال کشور در اقوام تقویت گردد.

منابع

- ۱- اشتریان، کیومرث. ۱۳۸۶. سیاستگذاری عمومی در ایران. تهران: میزان.
- ۲- اصلی‌پور، حسین و شریف‌زاده فتاح. ۱۳۹۴. «راهبرد سیاستگذاری زیست محیطی کشور در بستر نظریات متعارف تصمیم‌گیری عمومی». فصلنامه مجلس و راهبرد: شماره ۸۳ (پاییز). صص ۲۷۱-۲۴۵.
- ۳- الوانی، سیدمهدی و شریف‌زاده فتاح. ۱۳۸۷. فرآیند خط‌مشی‌گذاری عمومی. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- ۴- ترابی، یوسف. ۱۳۸۸. «سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران در مدیریت تنوعات قومی». دو فصلنامه علمی-پژوهشی دانش سیاسی: شماره ۹ (بهار و تابستان). صص ۱۵۷-۱۱۵.
- ۵- حاجیانی، ابراهیم. ۱۳۸۰. «الگوی سیاست قومی در ایران». فصلنامه مطالعات راهبردی: شماره ۱۱ و ۱۲ (بهار). صص ۱۳۸-۱۱۹.
- ۶- دای، تامس. ۱۳۸۷. «مدل‌های تحلیل سیاستگذاری عمومی». ترجمه سویل ماکویی. فصلنامه مطالعات راهبردی: شماره ۳۹ (بهار). صص ۷۴-۴۳.
- ۷- زندی، ابراهیم. ۱۳۸۰. «بحران قومی و وحدت ملی؛ الگوی سیاست قومی در جمهوری اسلامی ایران». فصلنامه فرهنگ اندیشه: شماره ۴ و ۳. صص ۸۳-۴۵.
- ۸- سیدامامی، کاووس. ۱۳۸۶. پژوهش در علوم سیاسی رویکردهای اثبات‌گرا، تفسیری و انتقادی. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی و دانشگاه امام صادق.

- ۹- سید امامی، کاووس و هوشنگی، حمید. ۱۳۹۵. «سیاستگذاری تنوع قومی در جمهوری اسلامی ایران: چشم انداز، اهداف و سیاست‌های پیشنهادی». فصلنامه مطالعات ملی: شماره ۱۷ (۲). صص ۲۱-۳.
- ۱۰- شورای عالی انقلاب فرهنگی. ۱۳۷۱. اصول سیاست فرهنگی کشور. مصوب جلسه ۲۸۸ مورخ ۱۳۷۱/۵/۲۰.
- ۱۱- صالحی امیری، سیدرضا. ۱۳۸۵. مدیریت منازعات قومی در ایران. تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.
- ۱۲- عابدی جعفری، حسن و تسلیمی محمدسعید و فقیهی ابوالحسن و شیخ زاده محمد. ۱۳۹۰. «تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی». دو فصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی: شماره ۱۰ (پاییز و زمستان)، صص ۱۹۸-۱۵۱.
- ۱۳- فلیک، اووه. ۱۳۷۸. درآمدی بر تحقیق کیفی. ترجمه هادی جلیلی. تهران: نشر نی.
- ۱۴- قلی‌پور، رحمت‌الله و آهنگر، ابراهیم. ۱۳۸۹. فرآیند سیاستگذاری عمومی در ایران. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- ۱۵- کریمی‌مله، علی. ۱۳۸۷. مدیریت سیاسی در جوامع چندفرهنگی. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- ۱۶- کهنه‌پوشی، مصلح. ۱۳۸۳. تبعیض قومی در کردستان ایران (بعد از انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷). پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران.
- ۱۷- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری. ۱۳۸۲. سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران. قابل دسترس در <http://farsi.khamenei.ir/message-content?id=9034>
- ۱۸- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری. ۱۳۹۲. سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش. قابل دسترس در <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=22421>
- ۱۹- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری. ۱۳۹۳. سیاست‌های کلی جمعیت. قابل دسترس در <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=26440>
- ۲۰- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری. ۱۳۹۰. سیاست‌های کلی اشتغال. قابل دسترس در <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=16716>
- ۲۱- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری. ۱۳۹۳. سیاست‌های کلی علم و فناوری. قابل دسترس در <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=27599>
- ۲۲- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری. ۱۳۸۴. سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه. قابل دسترس در farsi.khamenei.ir/news-content?id=37764
- ۲۳- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری. ۱۳۸۷. سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه. قابل دسترس در farsi.khamenei.ir/news-content?id=5389
- ۲۴- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری. ۱۳۹۴. سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه. قابل دسترس در farsi.khamenei.ir/news-content?id=30128

25- Birkland, T. 2005. An Introduction to Policy Process. New York :ME Sharp.

26- Boyatzis. M. 1998. transforming Qualitative Information. Cleveland: Sage.

-
- 27- Braun, M. 2006. "using Thematic Analysis in Psychology". qualitative Research in Psychology. vol. 47. P. 79-97.
- 28- Brown, M. 1993. ethnic and Conflict and International Securit. New Jersey: Princeton university press.
- 29- Cochran, C. and Malone, E. 1995. Public Policy: Prespectives and Choices, New York: MacGraw Hill.
- 30- Dunn, N. 2012. Public Policy Analysis. Fifth Edition,.,New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- 31- Packer, M. J. 1989. "Entering the circle". Hermeneutic investigations in psychology. Vol. 12. P 32-46.
- 32- Patton, M. 2002. Qualitative research and evaluation methods. Thousand Oaks: California.
- 33- Peters, B. G. 2004. American Public Policy: promise and performance. New York: CQ Press.
- 34- Price. D. & Cameron S. 2010. Business Research Methods, a Practical Approach. London: Institute of Personnel and Development.

